

Kulttuuria kokemusasiantuntijan kanssa - hanke

2023–2024

Loppuraportti

"But satisfying needs of spirit are just as essential for survival as are material needs."

bell hooks: where we stand. class matters. New York. 2000.

KULTTUURIA KOKEMUS- ASIAANTUNTIJAN KANSSA

Kulttuurista kokemusasiantuntijan kanssa -hankkeen loppuraportti
projektipäällikkö, FM Pia Timberg
kulttuurisuunnittelija, MuM Seija Punnonen
Syksy 2024
Pohjanmaan liitto

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

KORSHOLM
MUSTASAARI

MALAX
MAALAHTI

MALIKTA

KULTUR
ÖSTERBOTTEN

JAKOBSTAD
PIETARSAARI

V A A S A .
V A S A .

Sisällysluettelo

HANKKEEN TAVOITTEET	5
TAUSTAA KULTTUURIIN JA TAITEESEEN OSALLISTUMATTOMUUDESTA.....	6
Osallistumattomat	6
Kulttuurin laaja määritelmä osallistumisen lähtökohdaksi	7
Osa hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa	8
HANKKEEN TOIMENPITEET	9
Kysely Pohjanmaan kuntien kulttuurivastaaville.....	9
Kulttuurisen vapaaehtoistoiminnan malleja	10
Pohjanmaa	11
Muu Suomi.....	12
Muu kulttuuriin liittyvä vapaaehtoistoiminta.....	14
Kuljetukset	15
Kulttuurikaveritoiminta pähkinänkuoressa	16
Kulttuurikaveritoimintaan sopivia sähköisiä alustoja	18
Lähellä.fi	18
Commuapp.fi	18
Decibel.fi	18
Vapaaehtoistyö.fi	18
Ensimmäinen koulutuspäivä 14.11.2023.....	19
Kulttuurikaveritoiminnan lähtökohdat: Yhdenvertainen ja tasa-arvoinen osallisuus kulttuuriin ja taiteeseen	19
Toimialoja yhdistävää ja verkottunutta	19
Monenlaisia tapoja tehdä ja osallistua.....	20
Vertaistoimintaa, kehittämistä ja markkinointia	20
Toinen koulutuspäivä 9.4.2024.....	21
Kuinka aloittaa kulttuurikaveritoiminta.....	21
Kulttuurikaveritoiminnan ydinasiat	22
Kansalaisareenan Valikkoverkoston esittely.....	23
Kulttuurikaveritoiminta keino lisätä inklusiivisuutta	24
BSR Cultural Pearls -konferenssi.....	24
Yhteyksien rakentamista kolmanteen sektoriin	25
Yhteyksien rakentamista hyvinvointialueelle	26
Kulttuurikaverikurssit	26
Kulttuurikaveritoiminnan esittelyt	27

HANKKEEN PILOTOIMAT KULTTUURIKAVERIMALLIT	29
Maalahden kulttuurikaveritoiminnan malli: Taidekahvilat nuorille	29
Pietarsaaren seudun kulttuurikaveritoiminnan malli	30
Mustasaaren vapaa-aikakaveritoiminnan malli	31
Vaasan kulttuurikaveritoiminnan malli	31
HANKKEEN VIESTINTÄ	33
KULTTUURIKAVERITOIMINNAN KÄSIKIRJA	34
KUNTAKOKO AVUKSI KULTTUURIKAVERITOIMINNAN SUUNNITTELUUN	35
Maaseutumainen kunta	35
Taajaan asuttu kunta	36
Kaupunkimaiset kunnat	36
KOLMANNEN SEKTORIN JA KUNTIEN YHTEISTOIMINTAMALLI.....	37
Yhteistoimintamallin sisältö.....	37
Asiakkaiden tavoittaminen.....	37
Käytännön toteutus.....	37
Sitoutuminen ja yhteistyö	38
KULTTUURISEN VAPAAEHTOISTYÖN INTEGROINTIMALLI ETSIVÄÄN TYÖHÖN	39
Yhteistyöverkosto	39
Mallin sisältö	39
Koulutus ja tukitoimet	40
Arviointi, kehittäminen ja laajentaminen.....	40
LOPUKSI.....	41
Palautekysely kunnille.....	41
Muita loppuhuomioita	41
Lähteet	43

HANKKEEN TAVOITTEET

Kulttuuria kokemusasiantuntijan kanssa -hankkeen tavoitteena oli kannustaa ja tukea Pohjanmaan kuntia kulttuurisen vapaaehtoistoiminnan aloittamisessa ja sen rakenteiden kehittämisessä, jotta maakunnan asukkailla olisi matalampi kynnyks osallistua kulttuurin harjoittamiseen.

Kulttuuriin vähän tai ei ollenkaan osallistuvat, erityisryhmät, laitoksissa asuvat, aisti- ja liikuntarajoitteiset, kaukana asutuskeskuksista ja puutteellisten julkisten liikenneyhteyksien päässä asuvat sekä autottomat pyrittiin saamaan osallisiksi kulttuurista ja taiteesta. Seurana olisi tottuneempi kulttuurikävijä, jolla on tietoa ja kokemusta tarjolla olevista kulttuuripalveluista ja niiden sisällöistä.

Pohjanmaan kuntiin valittiin pilotoitavaksi malliksi kulttuurikaveritoiminta, joka on jo käytössä eri puolilla Suomea hieman eri muunnelmin. Malli tunnetaan myös nimellä kulttuuriluotsitoiminta. Se on alun perin syntynyt Jyväskylän taidemuseon museolehtori Sirpa Turpeisen ideasta, jonka tarkoituksena on ollut laajentaa museon yleisöpohjaa etenkin erityisryhmien suuntaan. Tämän ohella hankkeen tavoitteena oli ylipäättään vahvistaa Pohjanmaan väestön hyvinvointia, terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä kulttuurin ja taiteen keinoin.

Hanke käynnistyi maaliskuun alussa 2023, kun projektipäälliköksi valittu Camilla Lyyski aloitti työnsä. Lyyski toimi tehtävässään 6.3.–6.10.2023, jonka jälkeen vetovastuun otti Pia Timberg. Projektipäällikköitä avusti hankkeessa 50 %:n työpanoksella ajalla 1.8.2023–31.12.2024 hankesihteeri Seija Punnonen.

Hankkeen hallinnoijana toimi Pohjanmaan liitto. Keskeiset yhteistyökumppanit ja osarahoittajat olivat Maalahden kunta / kulttuuri- ja vapaa-aikatoimi, Art in Malakta rf, Mustasaaren kunta / kulttuuri- ja vapaa-aikatoimi, Pietarsaaren kaupunki / kulttuuritoimi, Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur / KulturÖsterbotten sekä Vaasan kaupunki / kirjasto- ja kulttuuripalvelut.

TAUSTAA KULTTUURIIN JA TAITEESEEN OSALLISTUMATTOMUUDESTA

Kulttuurin ja taiteen käyttäminen ei jakaudu tasaisesti: Eroja on etenkin pohjoisen ja eteläisen Suomen, kaupunkien ja maaseudun sekä eri väestöryhmien välillä. Kulttuuriin osallistumattomuutta ja osallistumista tutkineen Riie Heikkilän mukaan useat eri tilastot osoittavat, että kulttuuri-osallistuminen jakautuu Suomessa tällä hetkellä jopa erittäin epätasaisesti.

Kulttuuria käyttävät maassamme eniten korkeasti koulutetut, joilla on hyvä tulotaso. Heikkilän mukaan nykyinen kulttuuripolitiikka tukee avokätisimmin niitä ihmisryhmiä, joilla menee yhteiskunnassa jo ennestään parhaiten. Samaan aikaan kulttuurin ja taiteen käyttämisellä ja harrastamisella on hyvin monenlaisia ihmisten terveyttä ja hyvinvointia edesauttavia ja ylläpitäviä elementtejä. Kun julkisia rahoja kohdennetaan tiettyntyyppiseen, hyvätuloisten kulttuurikäyttäytymistä tukevaan kulttuuriin ja taiteeseen, tuetaan Heikkilän mukaan samalla ensisijaisesti heidän hyvinvointiaan.

Lisäksi kulttuuripolitiikassa kulttuuriin osallistumattomuus nähdään Heikkilän mukaan yleensä ongelmana ja jonkinlaisena "puutteena". Tällöin kulttuurinen osallistuminen määritellään ylhäältä alaspäin ja se näyttäytyy ja rakentuu usein siten, että ihmiset, jotka eivät osallistu, tulevat stigmatisoiduiksi jollain tavoin huonommiksi kuin kulttuuria käyttävät.

Kulttuurikaveritoimintaa suunniteltaessa ja organisoitaessa onkin hyvä pitää mielessä se, kenelle sitä halutaan kohdentaa eli ketkä eivät yleensä käytä kulttuuripalveluita sekä kuinka tehdä toiminnasta mahdollisimman vähän hierarkkisia rakenteita sisältävää ja houkuttelevaa.

Osallistumattomat

Keitä kulttuurikaveritoiminnan avulla tulisi rohkaista kulttuurin ja taiteen pariin? Keitä ovat ne "kulttuuria vähän tai ei lainkaan käyttävät", jotka asetettiin Kulttuuria kokemusasiantuntijan kanssa -hankkeen tärkeimmäksi kohderyhmäksi?

Kuten jo edellä on mainittu, matalan koulutustason omaavat ja työelämän ulkopuolella olevat osallistuvat kulttuuriin ja taiteeseen vähiten. Vielä tarkemmin lueteltuna heitä ovat työttömät, osatyökykyiset, sairauseläkkeellä olevat, eläkeläiset, vanhempainvapaalla tai pitkällä sairauslomilla olevat sekä maahanmuuttajat.

Työ ylipäätään on merkittävin tekijä osallistumisessa ja työttömyys taas osallistumattomuudessa. Muita osallisuuteen keskeisesti vaikuttavia tekijöitä ovat

ikä, sukupuoli, siviilisäätty, työkyky ja terveys sekä yhteiskunnallinen asema. Eniten kulttuuria ja taidetta käyttävät työssäkäyvät naiset.

Kulttuurin laaja määritelmä osallistumisen lähtökohdaksi

Yleensä ajattelemme, että konserttiin tai museoon tai vastaavaan perinteisesti korkeakulttuuriseksi instituutioksi miellettyyn kulttuurilaitokseen meneminen tarkoittaa kulttuurin äärelle menemistä eli kulttuuriin osallistumista.

Riie Heikkilä ravistelee tätä tapaa kategorisoida kulttuuri. Hänen mukaansa myös esimerkiksi kuntosalille menon, yhdistystoiminnan tai television katselun voi nähdä kulttuuriin osallistumisena. Hän jakaa tarkemmin kulttuuriin osallistumisen kolmeen kategoriaan. Korkeakulttuurisesti suuntautuneeseen osallistumiseen hän asettaa ns. perinteiset, kanonisoidut tavat, kuten oopperassa, baletissa tai museoissa käymisen tai klassisen musiikin kuuntelun. Populaariin kulttuuriin osallistuminen pitää sisällään tavallisempia kulttuurisia käytänteitä, kuten television katselemisen, radion kuuntelun tai sirkuksessa tai pop-konsertissa käynnin. Arkipäiväinen kulttuurin osallistuminen taas merkitsee arkisia vapaa-ajan käytänteitä, joita ei Heikkilän mukaan yleensä edes huomioida kulttuuriin osallistumiseksi sitä käsittelevissä tutkimuksissa. Arkista osallistumista Heikkilän mukaan on mm. ristisanojen täyttäminen, sukulaisten ja naapureiden kanssa seurustelu ja koiran ulkoiluttaminen.

Kulttuuri on todennukaisimmin käsitteellisesti hyvinkin laaja, kuten Heikkilä painottaa. Toisaalta on myös tärkeää, että kaikilla asukkailla olisi yhdenvertainen pääsy nimenomaan perinteisimmin ja kapea-alaisemmin taiteeksi määritettyjen käytäntöjen luokse. Nämä käytännöt voi nimittää – kuten Heikkiläkin tekee – korkeakulttuurisiksi. Niitä voi vaihtoehtoisesti nimittää myös pelkästään taiteen omiksi käytänteiksi.

Taiteen omissa, tiukemmin rajatuissa käytänteissä, kuten musiikki- ja teatteriesityksissä, taidenäyttelyissä tai runoudessa, on elementtejä, asioita ja sisältöjä, joita emme voi mistään muualta saada. Siinä mielessä ne ovat erityisasemassa elämässämme, yhteiskunnassamme ja maailmassamme ylipäätään. Tarvitseeko niitä nimittää ja kategorisoida korkeakulttuuriin kuuluviksi, on kysymys, jota kannattaisi pohtia ja mikäli ne edelleen nimitetään ja kategorisoidaan ns. korkeakulttuuriseen kategoriaan kuuluviksi, voi miettiä, miksi edelleen teemme niin.

Hankkeessa päädyttiin osin Heikkilän tutkimuksen pohjalta käsittämään kulttuuri laajasti. Kunnille painotettiin, että kulttuurikaveritoiminnassa kulttuurin määrittäminen kannattaa pitää mahdollisimman laaja-alaisena ja moninaisena. Hembygden-lehden numerossa 1/2024 julkaistussa hanketta koskevassa jutussa tuotiin tätä esille:

"Kynnys osallistua kulttuuriin voi madaltua tottuneemman kulttuurikävijän eli kokemusasiantuntijan seurassa. Hän on vapaaehtoistyöntekijä, jonka kanssa asiakas tai asiakasryhmä voi yhdessä tutustua erilaisiin kulttuurikohteisiin ja tapahtumiin.

–Tai miksei vaikkapa oman asuinpaikan rakennusperintöön, perinnemaisemiin tai alueellisiin markkinoihin. Hankkeessa kulttuurin ja taiteen käsitteet halutaan pitää mahdollisimman avoimina, Timberg painottaa."

Osa hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa

Kulttuuria kokemusasiantuntijan kanssa -hanke liittyi paitsi taiteen osallisuuteen, myös kulttuurihyvinvointiin. Kulttuurihyvinvoinnin käsitteeseen kuuluu keskeisesti ajatus siitä, kuinka taide on kytköksissä ihmisen niin sanottuun eksistentialiseen terveyteen; taiteella on kyky ulottua niihin ihmisen kokemusmaailman kerroksiin, joihin on muutoin vaikea löytää reittejä ja kosketuspintoja. Eksistentialinen terveys liittyy tarkemmin esimerkiksi elämän mielekkyyden ja tarkoituksen kokemuksiin.

Lukuisten tutkimusten mukaan kulttuurin ja taiteen käyttämisellä on ylipäätään monia terveyttä ylläpitäviä ja edesauttavia elementtejä. Nykyisessä kulttuuripolitiikassa kulttuurikaveritoiminta katsotaan yhdeksi terveyttä edistäväksi toiminnaksi. Se lasketaan kulttuurin osallistumista auttavaan ja tukevaan toimintaan, jota järjestävät kunnat ovat oikeutettuja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosaan eli HYTE-kertoimeen. Kulttuurisen vapaaehtoistoiminnan katsotaan siis jo lakisääteisesti kytkeytyvän kulttuurihyvinvointiin.

HANKKEEN TOIMENPITEET

Hanke alkoi eri rakenteiden ja toimintojen selvittelytyöllä siirtyen loppua kohti käytännön toimenpiteisiin.

Kysely Pohjanmaan kuntien kulttuurivastaaville

Pohjanmaan kuntien kulttuurivastaaville suunnatussa kyselyssä kulttuurivastaavien tapaamisessa Tottesundin kartanossa 10.5.2023 kartoitettiin kuntien kulttuuritoiminnan ja vapaaehtoistoimijoiden yhteistyön tilannetta ja nykyisiä toiminnan muotoja.

Kyselyssä tiedusteltiin, millaista toimintaa kunnat järjestävät vapaaehtoistoimijoiden kanssa sekä millaisiin muihin tehtäviin vapaaehtoisia voitaisiin ottaa mukaan.

Kuntien kulttuurivastaavilta kysyttiin myös kiinnostusta vapaaehtoistyön organisointiin omassa kunnassaan sekä ehdotuksia kulttuurisen vapaaehtoistyön kehittämiseksi.

Lopuksi tiedusteltiin kuntien halukkuutta osallistua Kulttuurin kokemusasiantuntijan kanssa -hankkeen toimenpiteisiin.

Kyselyyn vastasivat seuraavat kunnat: Uusikaarlepyy, Vöyri, Luoto, Pedersöre, Kruunupyö, Närpiö, Pietarsaari, Maalahti, Mustasaari, Korsnäs, Vaasa, Kokkola sekä KulturÖsterbotten / Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur. Kolme kuntaa ei osallistunut tapaamiseen.

Vastausten perusteella kunnat tekevät yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa pääsääntöisesti yhdistysten ja järjestöjen kautta, ja yhteistyön muodot ovat hyvin monipuolisia. Kunnat järjestävät yhdistysten kanssa erilaisia tapahtumia, joissa vapaaehtoiset ovat mukana auttamassa järjestelytehtävissä, ideoimassa ja tuottamassa sisältöä tapahtumiin sekä osallistuvat tapahtumiin näytteilleasettajina ja esiintyjinä. Yhdistykset markkinoivat tapahtumia omilla kanavissaan.

Kunnat käyttävät vapaaehtoisia myös erikoisasiantuntijuutta vaativissa tehtävissä, kansainvälisessä nuorisotoiminnassa, urheilutoiminnassa sekä erilaisissa tapahtumissa. Eräs kunta järjestää vapaaehtoisille ja yhdistyksille vuosittain vertaistapaamisia sekä lähettää yhdistyksille infokirjeitä ajankohtaisista asioista kerran kuukaudessa.

Kunnat ovat kiinnostuneita hyödyntämään vapaaehtoisia toiminnassaan – erityisesti tapahtumien yhteydessä – mutta vapaaehtoisten vähäinen määrä yhdistystoiminnassa rajoittaa tätä tavoitetta.

Useat kunta ilmaisi kiinnostuksensa kulttuurikaverityyppisen toiminnan testaamiseen ja kehittämiseen. Muutamassa vastauksessa huomautettiin, että vapaaehtoisille ja

yhdistyksille täytyisi antaa riittävä korvaus heidän suorittamastaan panoksesta ja toimintaa täytyisi rakentaa niin, että siitä olisi hyötyä yhdistyksille.

Vapaaehtoistoimintaan olisi hyvä saada nuorempia ihmisiä mukaan, sillä nykyiset koostuvat pääsääntöisesti eläkeiässä olevista henkilöistä. Esille nousi myös pohdinta siitä, käytetäänkö vapaaehtoisia korvaamaan kuntien resurssipulaa.

Kyselyn vastauksista ilmeni, että vapaaehtoisten panosta voisi hyödyntää enemmän kuntien kulttuuritoiminnan kehittämisessä, suunnittelussa, ideoinnissa ja toteutuksessa sekä erityisesti tapahtumien käytännön järjestelytehtävissä.

Vastauksissa mainittiin myös osallisuuden näkökulma kansalaisdemokratian ja asukkaiden aktivoimisen edistäjinä.

Vapaaehtoistoiminnan yhdeksi muodoksi kaivattiin kulttuurikaveritoimintaa, jonka yhteydessä mainittiin saattaja- ja kuljetusapu sekä kulttuurikavereiden tarjoaminen myös ryhmille.

Merkittävänä kehittämiskohteena mainittiin yhteydenpito ja verkoston vahvistaminen kuntien, yhdistysten sekä eri taide- ja kulttuuritoimijoiden välillä.

Ajantasaisten yhteystietojen päivitys ja saatavuus nähtiin tärkeänä. Tämän lisäksi vapaaehtoistoiminnasta tulisi tiedottaa paremmin sekä kannustaa kaikkia tahoja yhteistyöhön – esimerkiksi erilaiset yhdistykset voisivat yhdistää tiettyjä toimintojaan.

Vapaaehtoistoiminnan organisoinnissa erittäin tärkeänä toimena nähtiin vapaaehtoisten huomioiminen ja palkitseminen, sillä he antavat aikaansa muiden hyväksi.

Kulttuurista kokemusasiantuntijan kanssa -hankkeen ohjausryhmään kuuluvat kunnat ovat kiinnostuneita vapaaehtoistoiminnan kehittämisestä juuri kulttuurikaverityyppiseksi palveluksi ja tekemään yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa.

Kunnat, jotka eivät ole mukana ohjausryhmässä, kertoivat olevansa kiinnostuneita vapaaehtoistoiminnan kehittämisestä, mutta osa epäroi mahdollisuuksiaan osallistua aktiivisesti hankkeen toimenpiteisiin.

Kulttuurisen vapaaehtoistoiminnan malleja

Kuntien kulttuurivastaavien tapaamisen jälkeen kerättiin yhteen jo olemassa olevia kulttuurisen vapaaehtoistyön malleja.

Pohjanmaan kunnilta tiedot kerättiin sähköpostitse tai haastatteluin. Muun Suomen toimijoita etsittiin internetistä ja haastatteleamalla eri tahoja.

Pohjanmaa

Kaskinen

- SPR:n ystäväpalvelu kouluttaa vapaaehtoisia. Ystävätoiminnan kohderyhmänä ovat lähinnä vanhukset.

Korsnäs

- Korsnäsissä ei ole kulttuurikaveritoimintaa, mutta esimerkiksi naapuriapu on aktiivista. Folkhälsan koordinoi lukulähettejä Buketten-palvelutaloon. Joskus palvelutalosta tulee asukkaita henkilökunnan kanssa kirjaston järjestämiin tapahtumiin kuten konsertteihin.

Kristiinankaupunki

- Röda Korsetilla ja Punaisella Ristillä on ystävätoimintaa.

Kruunupyö

- Kruunupyön kansanopisto ja kansalaisopisto Kvarnenin kulttuurikaverihankkeessa lanseerattiin kulttuurikaveritoiminta yhteistyössä organisaatioiden ja yhdistysten kanssa. Kohderyhmänä olivat yksinäiset, vammaiset, kuntoutettavat ja eläkeläiset. Hanke on loppunut.

Kruunupyössä on käytössä TAKO-kortti, joka jaetaan kansalaisopiston esitteen välissä. Kortilla voi ilmoittautua ystäväksi tai asiakkaaksi. Kaavake palautetaan kirjastoon, kansalaisopiston kansliaan tai kunnalle.

Laihia

- Laihian SPR järjestää seurakunnan kanssa ystävätoimintaa. Kulttuurikaveritoimintaa ei ole.

Luoto

- Luodossa ei ole kulttuurikaveritoimintaa.

Maalahti

- Kunnalla oli aikaisemmin menossa kulturvolontär-hanke, jossa pystyi ilmoittautumaan vapaaehtoiseksi kulttuurikaveriksi kuntaan tulleele maahanmuuttajalle. Malax Röda Korset vastasi vapaaehtoisen ja kaverin tarvitsijan saattamisesta yhteen. Toiminta ei oikein ottanut tuulta alleen.

Röda Korset järjesti syksyllä 2023 ystäväkoulutusta Aktiva seniorer -hankkeessa.

Mustasaari

- Kulttuurikaveritoimintaa ei ole, mutta kunta suunnittelee sen aloittamista.

Närpiö

- Närpiön aikuisopistossa toimi projektirahoituksella kulttuuriluotsikoulutus. Siinä koulutettiin eri kieliryhmiä edustavia lähettiläitä, jotka kertovat aikuisopiston kursseista ja voivat lähteä kavereiksi kursseille.

Pedersöre

- o Pedersöressä ei ole kaveritoimintaa, kunnalla ei tällä hetkellä ole kapasiteettia sellaisen järjestämiseen. Aikaisemmin on projekteissa järjestetty maahanmuuttajille suunnattua kaveritoimintaa.

Pietarsaari

- o Pietarsaarella ei ole kulttuurikaveritoimintaa, ei ainakaan yhdistyksissä. Yksittäiset vapaaehtoiset käyvät hoivakodeissa mm. laulamassa ja neulomassa. Kunta on aloittamassa kulttuurikaveritoimintaa.

Uusikaarlepyy

- o Kunnassa ei ole kulttuurikaveritoimintaa. Kunta järjestää paljon tapahtumia, joihin ihmiset osaavat lähteä myös yksin.

Vaasa

- o Kulttuurikaverikursseja on järjestetty yhteistyössä SPR:n kanssa: syksy 2022, kevät 2023, syksy 2023 ruotsinkielinen. Kulttuurikavereita on koulutettu ja toiminta on alkanut vähitellen lähtenyt käyntiin, kun asiakkaat ovat erilaisten markkinointitoimenpiteiden jälkeen löytäneet kulttuurikaverit. Vapaaehtoiset voivat viedä kulttuuria myös koteihin.

Vöyri

- o Vöyrillä ei ole kulttuurikaveritoimintaa.

Pilottikunniksi valikoituivat hankkeen rahoittajakunnat Maalahti, Mustasaari, Pietarsaari ja Vaasa.

Muu Suomi

Kulttuurikaveri, HyTe ry. / VESA-toiminta, Espoo

- o Asiakas ja kaveri voivat mennä ilmaiseksi Espoon kaupungin kulttuuritoimen välittämiin kulttuuritapahtumiin, esimerkiksi oopperaan (4 kenraalinäytöstä / vuosi, 20 lippua varattu näytöstä kohden), konsertteihin ja muihin kulttuuritapahtumiin. Eniten asiakkaita tulee ikäihmisille suunnatun Keikka-avun kautta, jossa yhteistyökumppanina on kotitoimi.

Kulttuurikaveri, HelsinkiMissio

- o Kulttuurikaverin seurassa asiakas pääsee 5 eurolla eri kaupungin kulttuuripalveluihin. Nettisivuilla on selkeät ohjeet kaverin tilaamiseen. HelsinkiMissio toteuttaa jo hyvin vakiintunutta kulttuurikaveritoimintaa yhteistyössä Helsingin kaupungin ja kulttuuritoimijoiden kanssa.

Kulttuuriluotsi, Jyväskylä

- o Jyväskylä oli ensimmäisiä toiminnan aloittaneita. Jyväskylän taidemuseo ideoi kulttuuriluotsitoiminnan laajentamaan museoiden ja kulttuurikohteiden asiakaskuntaa. Yksi luotsi voi luotsata joko yksityisen henkilön, pienen ryhmän (enintään 10 henkilöä) tai palvelutalon asukkaan henkilökohtaisen avustajan kanssa. Suuremman ryhmän

luotsaukseen tarvitaan useampi luotsi. Tarvittaessa luotsi voi tulla hakemaan asiakkaan kotiovelta.

Kulttuuriluotsi, Settlementti Louhela, Järvenpää

- o Settlementti Louhelan koordinoimassa toiminnassa on 13 kulttuurikohdetta, joihin vapaaehtoinen pääsee maksutta. Kohteita ovat mm. kirjasto ja taidemuseot. Elokuvateatteri antaa liput eläkeläisille alennuksella, muissa maksullisissa paikoissa avunsaaja maksaa myös kulttuurikaverin kulut.

Kulttuurikaveri, Aijjoos-toiminta, Kauhava

- o Kulttuurikaveritoiminta tapahtuu Kauhavalla, Lappajärvellä ja Evijärvellä, tosin viimeksi mainitussa kunnassa ei tällä hetkellä ole kulttuurikavereita, vaikka heille kysyntää olisi. Lappajärvellä kirjasto järjestää toimintaa kulttuurikavereille ja asiakkaille. Kauhavalla Aijjoos tekee yhteistyötä Kauhavan kaupungin ja kansalaisopiston kanssa, jossa on kulttuurikaverikerho. Kulttuurista kiinnostuneet kokoontuvat kaksi kertaa kuukaudessa kirjastossa. Kerho käy teatterissa, virtuaalimatkoilla jne. Kulttuurikaverikerho toimii "sisäänheittäjänä" Aijjooksen kulttuurikaveritoimintaan. Vuonna 2021 kulttuurikavereiden käynteihin meni 218 tuntia, vuonna 2022 taas 161 tuntia. Määrä saattaa olla suurempi, koska kulttuurikaverit eivät muista aina ilmoittaa käyntejään tilastointia varten.

Kulttuurikummi, Oulu

- o Oulussa ei ole varsinaisia kulttuurikavereita, vaan kulttuurista ja taidetta harrastavia vapaaehtoisia kummeja, jotka vierailevat laitoksissa. Suurin osa on tanssiorukoita, lisäksi käy kuoroja, laulajia, runonlausujia ja kuvataiteilijoita. Konservatorion nuoria soittajia on myös vierailut vanhusten ilona. Lisäksi järjestetään työpajoja. Kummeja on kahdenlaisia: kiertäviä kummeja ja palvelulaitoksiin nimettyjä kummeja. Laitoksen ilmoitustaululla näkyy, milloin seuraava kummin keikka on. Vapaaehtoiset saavat itse määritellä, paljonko käyvät.

Kulttuurikaveri, Järjestötalo, Seinäjoki

- o Kulttuurikaverin voi saada yli 65-vuotias Seinäjoella asuva henkilö. Työnjako toimii siten, että Järjestötalo huolehtii kulttuurikaverit ja kaupunki kulttuurikohteet, joihin kulttuurikaveri pääsee ilmaiseksi pinssiä näyttämällä. Muutaman kerran vuodessa kaupungin kulttuuritoimi järjestää isompia tapahtumia, joihin kulttuurikaverit lähtevät mukaan auttamaan. Koordinaattori menee kaverin kanssa asiakkaan kotiin ennen ensimmäistä kaverikäyntiä, että molemmat tuntevat valmiiksi toisensa.

Kulttuuriluotsi, Jyväskylän kaupunki

- o Toiminta perustettiin vuonna 2006. Kulttuuriluotsit ovat Jyväskylän kaupungin kouluttamia vapaaehtoisia kulttuuritarjontaan perehtyneitä vertaisohjaajia, joita voi pyytää seuraksi eri kulttuurikohteisiin. Luotsien kanssa voi mennä esimerkiksi museoihin, taidenäyttelyihin, teattereihin,

musiikkiesityksiin tai tutustumaan lähiympäristöön. Osa kulttuuriluotseista toimii myös ympäristöluotseina. Koordinoijana toimii Jyväskylän kaupungin museotoimi.

Kulttuuriluotsi, Tampereen kaupunki

- o Kaupunkikulttuuriyksikkö Taite koordinoi toimintaa luotsikoordinaattorin työskennellessä museolla. Toiminta on laajaa: kulttuuri- ja liikuntaluotsitoiminta kattaa kulttuurikävelyt ja liikuntamahdollisuudet, kuten pyöräilyn, kuntosalit, luontopolut, uimahallit. Kuntoilukaverit kokoontuvat viikoittain liikuntaryhmissä eri puolilla kaupunkia. Museoluotsit toimivat vapaaehtoisina arkisto- ja kokoelmatyössä. Luotsipäivystys on museolla tiistaista torstaihin, lisäksi on mahdollista ottaa yhteyttä puhelimitse ja sähköpostitse.

Kulttuuriluotsi, Kuopion kaupunki

- o Kulttuuriluotsi pääsee ilmaiseksi tiettyihin kaupungin kulttuurikohteisiin. Kulttuuriluotsitoimintaa on kolmenlaista. Yksilötoiminta on peruskulttuuriluotsausta. Ryhmätoiminnassa kulttuuriluotsi menee lainattavan materiaalin kanssa asukaspalveluyksikköön, asukastilaan, ikääntyneiden järjestötapaamiseen tai ryhmätapaamiseen. Kohdetoiminnassa kulttuuriluotsi vierailee hyvinvointialueen toimintakeskuksissa, joita on valittu 2 kohdetta. Luotsit toimivat taloissa kummeina, vievät tapahtumiin ja esittelevät kulttuuri- ja taidesisältöä ammattilaisten kanssa. Asiakkailta on huono toimintakyky.

Ylivieska, Alavieska, Haapavesi, Nivala, Oulainen ja Sievi

- o Raudaskylän kristillisen opiston ALVA-verkosto järjesti kulttuurikavereiden koulutuksen viidelle Keski-Pohjanmaan kunnalle. Jokainen kunta hoitaa kulttuurikaveritoiminnan itse, mutta tarvittaessa toisen kunnan kaveri voi tulla mukaan, jos oman kunnan kaveri on estynyt. Toiminta on kunnissa lähtenyt vaihtelevasti käyntiin.

Muu kulttuuriin liittyvä vapaaehtoistoiminta

Kaikukortti

- o Vähävaraisille, sosiaalitoimen ja vastaavien asiakkaille myönnetty kortti, jolla pääsee kuntien Kaikukortti-verkostossa oleviin kulttuurikohteisiin ilmaiseksi. Toimintaa on ympäri Suomen. Sosiaalitoimi myöntää kortin ja kulttuuritoimi koordinoi toimintaa.

Automies-toiminta

- o Automies auttaa vanhuspalvelujen tarjoajia ja vapaaehtoisorganisaatioita tarjoamalla autoretkiä. Kohderyhmänä ovat iäkkäät kotona asuvat ja palvelutalojen asukkaat. Toiminta etsii jatkuvasti uusia vapaaehtoisia. Vapaaehtoinen sitoutuu Automies-käsikirjan mukaiseen toimintaan. Automies-toiminta ei vakuuta

vapaaehtoisia tai asiakkaita, auton osalta on olemassa pakollinen liikennevakuutus.

Lahjoita lukuhetki

- o Toimintamallia toteutetaan kirjastojen, kirjaston asiakkaiden ja hoivakotien välisenä yhteistyönä. Vapaaehtoiset tarjoavat lukuhetkiä hoivakotien asukkaille. Hoivakoti ilmoittaa ajankohdat ja kirjasto informoi niistä asukkaille. Asiakas valitsee sopivan ajankohdan listalta lukuhetkeä varten.

Lukulähetit

- o Vapaaehtoiset lukevat ääneen asumispalveluyksiköissä asuville ikäihmisille, joiden on vaikea lukea itse. Lukulähetiksi voi ilmoittautua kirjaston järjestämässä infotilaisuudessa. Uuden lukulähetin kanssa keskustellaan mahdollisista toiveista asumispalveluyksikön suhteen koskien mm. sijaintia, asumispalveluyksikön kokoa ja asukkaiden kuntoa. Lukulähetti valitsee aineiston.

Ystävänkortti

- o Ystävänkortilla kehitysvammaisen avustaja/tukihenkilö pääsee ilmaiseksi kulttuuritapahtumiin. Kehitysvammaisen maksaa sisäänpääsyn normaalisti. Taustayhteisönä on Seinäjoen Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry. Ystävänkortti on käytössä seuraavissa kunnissa: Korsnäs, Kristiinankaupunki, Laihia, Maalahti, Mustasaari, Närpiö, Vaasa, Vöyri.

Kuljetukset

Hankkeessa selvitettiin eri vaihtoehtoja asiakkaiden kuljettamiselle, johon on olemassa erilaisia käytäntöjä. Asiakas voi mennä kulttuurikohteeseen omalla autollaan tai julkisella liikenteellä. Osa käyttää taksiseteleitä tai palvelu- ja kutsuliikennettä. Jotkut kulttuurikaverit ottavat asiakkaan kyytiin, mutta tällöin on sovittava siitä, että asiakas on matkassa omalla vastuullaan.

Kulttuurikaveritoiminta pähkinänkuoressa

Tuottaja	kunta järjestö yhdistys seurakunta kunta ja järjestö/yhdistys yhdessä
Kohderyhmään kuuluvia	yli 65-vuotiaat yli 60-vuotiaat laitoksissa asuvat maahanmuuttajat vammaiset kunnan uudet asukkaat ei määritelty/kaikki
Palvelun tilaaminen	soitto lomake sähköposti
Palvelun tilaaja	asiakas omainen kotihoito hyvinvointialueen laitokset diakonia ystävätoiminta
Kulttuurikaverikohteita (maksuton)	museot taidenäyttelyt teatterit orkesterit kunnan järjestämät konsertit kunnan järjestämät elokuvat oopperat kirjastot hautausmaat virtuaalimatkat taide- ja kulttuurikeskukset yhdistysten ja järjestöjen tapahtumat kansalais- ja aikuisopistojen kurssit
Ryhmiä luotsaus	kulttuurikaveri vie ryhmän kulttuurikohteeseen kulttuurikaveri menee ryhmän luo esitellen taidetta ym.

Pääsymaksulliset tapahtumat	<p>kulttuurikaveri maksaa itse asiakas maksaa kulttuurikaverin palvelun tuottaja maksaa kuittia vastaan</p>
Asiakkaan kotiin tai laitoksiin vietävät kulttuuripalvelut	<p>tanssi kuvataide musiikki sanataide lahjoita lukuhetki virtuaalimatkat aistipaketti muistelusalkku tai -laukku kirjastoystävän tuoma aineisto</p>
Markkinointi	<p>yhteydenotto suoraan asiakkaaseen verkkosivut esitteet videot somepostaukset medianäkyvyys</p> <p>toiminnan esitleminen suoraan: kotihoito omaishoitajat asukaspalveluyksiköt päivätoimintaryhmät virikekerhot vammaispalvelut kotouttamispalvelut toimintakeskukset muut laitokset</p>
Kuljetus	<p>oma auto kulttuurikaverin kyyti taksiseteli palvelu- ja kutsuliikenne julkinen liikenne</p>

Kulttuurikaveritoimintaan sopivia sähköisiä alustoja

Hankkeessa selvitettiin, millaisia sähköisiä alustoja on olemassa kulttuurikaveripyyntöihin ja kavereiden välittämiseen.

Lähellä.fi

Lähellä.fi on valtakunnallisesti ja alueellisesti toimiva helppokäyttöinen verkkopalvelu, jonka avulla voi löytää itselleen merkityksellistä toimintaa, yhteisöllisyyttä, apua ja osallistumismahdollisuuksia. Palvelu kokoaa järjestöjen ja yhteisöjen tuen, toiminnan ja tapahtumat yhteen osoitteeseen sekä edistää kansalaistoiminnan näkyvyyttä. Maksuttomasta lähellä.fi-palvelusta voi löytää erilaisia tapahtumia, mutta siellä ei ole erillistä ajanvarauskalenteria.

Commuapp.fi

Commussa yksityishenkilöt, yhdistykset ja yritykset kohtaavat talkoilun merkeissä. Sovellus on kunnan asukkaille maksuton, mutta kunta maksaa sovelluksesta asukasmäärän mukaan. Commussa voi pyytää tai tarjota naapuriapua. Lisäksi kunnan palvelut ja alueen yhdistykset voivat ilmoittaa toiminnastaan ja rekrytoida lisää vapaaehtoisia. Apu voi olla arkiapua, kuten kauppa-apua, ruoka-apua, apukäsiä arjen askareisiin tai talkoisiin, opiskelukaveria, tukea yrittäjyyteen. Tai yhteisöllisyyttä vahvistavaa, kuten kalastusseuraa, kaveria sieni- ja marjametsälle ja metsäretkille, lenkkiseuraa, juttuseuraa vaikeaan elämäntilanteeseen, apua pakolaisille ja maahanmuuttajille.

Kiinnostavan viestin löytäessään henkilö ottaa yhteyttä Commun kautta. Tällä hetkellä sovellus toimii suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, ukrainaksi ja saksaksi.

Decibel.fi

Decibel.fi on kaksikielinen portaali 12 pohjanmaalaisen kunnan 13–25-vuotiaille nuorille. Decibel tarjoaa nuorille tieto- ja neuvontapalveluja. Tavoitteena on tukea nuoria erilaisissa elämäntilanteissa ja vastata nuorten elämää koskeviin kysymyksiin.

Vapaaehtoistyö.fi

Vapaaehtoistyö.fi on laaja käyttöliittymä vapaaehtoistoiminnan organisointiin, tehtävien ilmoittamiseen, vapaaehtoisten rekrytointiin ja yhteystietojen hallinnointiin, vapaaehtoistoiminnan tilastointiin sekä kehittämiseen. Palvelussa on julkinen vapaaehtoistehtävistä viestivä verkkosivu sekä ei-julkinen tehtävantarjoajan käyttöliittymä, johon muodostuu vapaaehtoistyöntekijöiden tietokanta.

Palvelussa on vuosimaksu. Kirkkopalvelut ry laskuttaa käyttömaksun kerran vuodessa.

Ensimmäinen koulutuspäivä 14.11.2023

Kulttuurikaveritoiminnan lähtökohdat: Yhdenvertainen ja tasa-arvoinen osallisuus kulttuuriin ja taiteeseen

Kulttuurikaveritoiminnan etuina pidetään osallisuuden, sosiaalisuuden ja yhteisöllisyyden edistämistä ja samalla syrjäytymisen ja yksinäisyyden vähentämistä ja ehkäisyä.

Yksinäisyys tai tietynlaisen, kulttuurista kiinnostuneen seuran puute on tutkimusten mukaan suurin syy sille, ettei ihminen lähde tai ei saa lähdeyksi kulttuurin pariin.

Hankkeen ensimmäinen kuntien kulttuurityöntekijöille suunnattu koulutuspäivä pidettiin 14.11.2023 ja sen painopisteeksi otettiin yllä mainituista syistä osallisuus. Koulutukseen osallistui 24 henkilöä eli lähes maksimimäärä (25).

Koulutuksen avauspuheenvuorossa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen erikoistutkija **Marko Nousiainen** toi esiin, kuinka juuri osallisuus on olennaisempia asioita ihmisen hyvän elämän kannalta.

Osallisuus kytkeytyy suoraan elämän merkityksellisyyden kokemukseen ja on yhteydessä hyvään terveydentilaan. Osallisuus liittyy ihmisen mahdollisuuksiin ja kykyihin osallistua tavalla tai toisella yhteiseen hyvään sekä sen tekijänä että kokijana.

Kulttuuripalvelut ja muut kulttuuria ja taidetta tuottavat tahot ja toiminnot voi ajatella yhteisenä hyvänä, jonka äärelle periaatteessa jokaisen tulisi päästä etenkin silloin, kun kulttuurin ja taiteen tuottamiseen liittyy julkisten varojen käyttöä.

Voimme osallistua hyvän tuottamiseen tässä yhteiskunnassa ja omassa lähiyhteisössämme esimerkiksi olemalla kulttuurikaveri, jolloin tuemme toisen ihmisen pääsyä taiteen ja kulttuurin pariin.

Kulttuurikaveritoiminnan tarkoituksena on siis lisätä, tasa-arvoistaa ja vahvistaa ihmisten osallisuutta kulttuuriin ja taiteeseen. Marko Nousiaisen sanoin se on *yksi osallisuutta edistävä käytäntö*.

Toimialoja yhdistävää ja verkottunutta

Ensimmäisessä koulutuspäivässä oli mukana esimerkkeinä hyvin onnistuneesta kulttuurikaveritoiminnasta Jyväskylän ja Tampereen kaupungit. Molemmissa kaupungeissa on ollut jo pitkään hyvin toimivaa, aktiivista kulttuuriluotsitoimintaa. Se on alun perin lähtöisin Jyväskylästä, tarkemmin Jyväskylän taidemuseosta ja museolehtori **Sirpa Turpeisen** ideasta laajentaa museon yleisöpohjaa.

Kyseiset kaupungit ovat saaneet kulttuurisen vapaaehtoistoiminnan sujumaan erittäin hyvin, koska toiminnalle on nimetty siitä vastaava työntekijä.

Molemmissa kaupungeissa kulttuuriluotsitoiminta on ollut eri toimialoja ylittävää ja verkottunutta. **Hanne Laitisen** mukaan Jyväskylän kulttuurikohteet tekivät yhteistyötä jo toiminnan alkuvaiheessa erilaisten yhdistysten, potilasjärjestöjen, asumisyksiköiden ja päiväkeskusten sekä *Kulttuurista kaikille* -palvelun kanssa.

Jyväskylän kulttuuriluotsitoiminnassa korostuu se, että siinä kehitetään yhdessä kaupungin kulttuurilaitosten kanssa uudenlaisia ja syventäviä toimintamuotoja kulttuurista kiinnostuneille.

Tampereella kulttuuriluotsitoiminnan perusajatuksena on museolehtori **Katri Kaitajärven** mukaan saada toiminnan kautta uusia asiakkaita kaupungin kulttuurikohteille kuten museoille ja muille taidelaitoksille sekä tapahtumille. Kulttuurinen vapaaehtoistyö on myös yksi kaupungin kulttuuripalveluiden markkinointikanavana ja imagon rakentajana.

Myös Tampereella luotsitoimintaa tehdään tiiviissä yhteistyössä kaupungin taidelaitosten kuten suurimpien museoiden ja Tampereen Filharmonian konserttien kanssa. Kulttuuriluotsitoiminta synnyttää uudenlaisia verkostoja ja edistää hallinnon rajat ylittävää yhteistyötä ja myös yritys yhteistyötä.

Monenlaisia tapoja tehdä ja osallistua

Jyväskylässä varsinaisten luotsauskeikkojen, eli kulttuuriluotsin (kulttuurikaverin) ja asiakkaan kulttuurikohteissa käyntien, lisäksi tehdään paljon muutakin. Kulttuuriluotsit voivat esimerkiksi olla mukana tekemässä museonäyttelyitä, osallistua yleisötyöhön tai koota museokokoelmista muisteluskakkuja. Niitä he voivat ottaa mukaan asiakaskäynneille esimerkiksi hoitolaitoksiin.

Lisäksi Jyväskylän Taidemuseossa pidetään kahden viikon välein Perjantaiporinat, jossa kulttuuriluotsit, taiteilijat ja asiakkaat kohtaavat. Myös Tampereella kulttuuriluotsitoiminta tekee tiivistä yhteistyötä museoiden kanssa.

Jyväskylässä ja Tampereella kulttuuriluotsitoimintaa on laajennettu liikunnan ja liikkumisen suuntaan. Jyväskylässä on esimerkiksi toteutettu luotsikävelyitä ryhmille, yleensä ikäihmisiä.

Tampereella vastaavaa toimintaa toteutetaan kulttuuriraittikävelyillä, joita luotsit vetävät. Kaupungissa on kulttuuriluotsien lisäksi liikuntaluotseja, joiden kanssa voi lähteä esimerkiksi kuntosalille, uimahalliin tai sauvakävelyille.

Vertaistoimintaa, kehittämistä ja markkinointia

Jyväskylässä toiminnan kehittämiseen panostetaan erillisen Kulttuuriluotsitoiminnan kehittämissuunnan Kehryn kautta. Luotsien oma vertaistoiminta on Jyväskylässä sekin aktiivista: Kaupungissa kokoontuu Luotsiklubi ja vapaaehtoisten lukupiiri. Myös retkiä ja muita luotsien keskinäisiä tapaamisia sekä lisäkoulutuksia järjestetään säännöllisesti.

Tampereellakin luotsien vertaistoiminta on aktiivista. Luotseille järjestetään mm. luentoja, pikkujouluja ja virkistysretkiä lähiseudulle tai kauemmas.

Lisäksi kulttuuriluotsitoiminta järjestää molemmissa kaupungeissa omia tapahtumia ja esittelee toimintaansa mm. erilaisissa tilaisuuksissa ja tapahtumissa.

Toinen koulutuspäivä 9.4.2024

Kuinka aloittaa kulttuurikaveritoiminta

Huhtikuussa hankkeessa järjestettiin kuntien kulttuurivastaaville ja yhdistystoimijoille suunnattu koulutus, jossa opetettiin kulttuurisen vapaaehtoistyön aloittaminen ja järjestäminen. Kouluttajiksi kutsuttiin toiminnanjohtaja **Anne Porthén** ja aluetoiminnan päällikkö **Hanna Virtanen** Kansalaisareena ry:stä. Koulutukseen osallistui 22 henkeä.

Toiminnanjohtaja Anne Porthén kävi esityksessään läpi vapaaehtoistoiminnan pääperiaatteita. Hän toi esiin uusinta tutkimustietoa vapaaehtoistyön ja hyvinvoinnin välisestä kytköksestä. Uusimman tutkimuksen mukaan vapaaehtoistyön hyvinvointia tuottava arvo on lähes 3,2 miljardia euroa vuosittain. Kuten aiemmin Nousiaisen myös Porthénin mukaan vapaaehtoistyössä on kyse ennen kaikkea osallisuudesta, yhteisöön kuulumisesta ja toimijuudesta.

Toiminnanjohtaja Anne Porthén ja aluetoiminnan päällikkö Hanna Virtanen kouluttivat pohjalaisia kulttuuri- ja järjestötoimijoita kulttuuriseen vapaaehtoistoimintaan huhtikuussa 2024 Vaasassa. Kuva: Pia Timberg

Kulttuurikaveritoiminnan ydinasiat

Anne Porthénin mukaan kulttuurikaveritoiminta vaatii tietyt perusasiat, joiksi hän nimesi kahdeksan kohtaa.

Toimintaa puoltavat rakenteet ja resurssit sisältävät sen, kuka kulttuurikaveritoimintaa lähtee järjestämään ja kuka sen rahoittaa.

Kulttuuripalveluiden kartoittamisessa pohditaan, keiden kanssa toiminnan järjestäjä/koordinoija lähtee tekemään yhteistyötä. Isommilla paikkakunnilla yleisimpiä yhteistyötahoja ovat museot, teatterit ja orkesterit ja pienemmillä paikkakunnilla kirjastot. Myös ilmaistapahtumat ja elokuvateatterit ovat yleisiä kulttuurikaveritoiminnan yhteistyökumppaneita.

Vapaaehtoisten rekrytoinnissa Porthén nosti esiin lehti-ilmoitukset ja esittelyt erilaisissa verkostoissa sekä sosiaalisen median kautta tapahtuvan viestinnän ja markkinoinnin.

Varsinaiseen kulttuurikavereiden koulutukseen Porthén sisällyttäisi vapaaehtoistoiminnan peruskurssin, vapaaehtoistoiminnan periaatteet, tietoa kulttuurin hyvinvointivaikutuksista sekä erilaisista asiakasryhmistä, apuvälineistä ja kulttuurin saavutettavuudesta.

Koulutettavia voi viedä lisäksi tutustumaan kunnan kulttuurikohteisiin, kertomaan niiden meneillään olevista esityksistä, selittämään paikan ominaispiirteitä, kuten hissit, wc:t jne.

Koulutuksen päätteeksi vapaaehtoiset voi kiinnittää välitysjärjestelmään vapaaehtoistyo.fi, josta voi löytää itselleen sopivia vapaaehtoistehtäviä. Joillain paikkakunnilla sama alusta on toiminut myös kulttuurikaverin tilauspalveluna, kun tietoihin on lisätty toiminnan koordinaattorin yhteystiedot.

Kulttuurikaveritoiminnan järjestäjän on Porthénin mukaan hyvä muistaa seurata, että kaikki vapaaehtoiset saavat tasapuolisesti asiakkaita eli tehtäviä itselleen. Hän pitää myös tärkeänä kulttuurikavereiden yhteistapaamisia ja ongelmien ratkaisemista yhdessä.

Porthén painotti, että kulttuurikaverit eivät ole avustajia, vaan nimenomaan seuralaisia, jotka auttavat, opastavat ja ovat vertaiskokojoita kulttuuritapahtumissa. Lisäksi hän korosti kulttuurikaveritoimintaan oleellisesti liittyvää kulttuurin saavutettavuutta eli fyysisten, henkisten ja taloudellisten esteiden poistamista.

Viestintä on Porthénin mukaan yksi kulttuurikaveritoiminnan peruspilareista. Toiminnan käynnistyttyä sitä voidaan tehdä esittelyjen, puffien ja flyereiden avulla. Esittelyjä voidaan pitää mm. potilasjärjestöille ja kotihoidolle. Kulttuurikavereille voidaan myös tehdä kulttuurikaverikortit tai pinssit.

Kulttuurikaverit ja asiakkaat ovat yleensä aikuisia eli yli 18-vuotiaita. Toiminnan piiriin haettavien joukkoa voidaan myös selkeästi rajata, kuten usealla paikkakunnilla on tehty. Suosituin kohderyhmä sekä vapaaehtoisissa että asiakkaissa ovat ikäihmiset eli yli 60-vuotiaat. Myös maahanmuuttajat, yksinäiset, aisti- ja liikuntarajoitteiset ja syrjäytyneet ovat melko yleisiä asiakasryhmiä.

Kulttuurikaveritoimintaa on usein suunnattu kuntien hoivakotien ja palvelutalojen asiakkaille, omaisille ja henkilökunnalle. Toimintaa käytetään jonkin verran myös vammaispalveluissa ja erityistä tukea tarvitsevien palveluna.

Kansalaisareenan Valikkoverkoston esittely

Koulutuksen toisessa osuudessa aluetoiminnan päällikkö Hanna Virtanen esitteli Kansalaisareenan Valikkoverkoston. Se koostuu 40:stä alueellisesta ja viidestä temaattisesta valikkoryhmästä.

Valikkoryhmät edistävät ja kehittävät oman alueensa tai teemansa vapaaehtoistoimintaa. Niissä on mukana järjestöjen, kuntien, seurakuntien ja yritysten vapaaehtoistoiminnan koordinaattoreita.

Valikkoryhmien päämäärä on kasvattaa vapaaehtoistoimintaa koordinoivien osaamista ja sitä kautta laatua, saatavuutta ja näkyvyyttä. Ne myös huolehtivat koordinaattoreiden työssä jaksamisesta.

Ne tiedottavat oman alueensa vapaaehtoistoinnasta, järjestävät yhteisiä tapahtumia, koulutuksia ja hankkeita sekä tekevät järjestöyhteistyötä ja vaikuttamistyötä eri tavoin.

Yhtenä tärkeänä Valikkoryhmien tavoitteena on kehittää yhteistyötä kuntien, hyvinvointialueen sekä järjestöjen ja yhdistysten kesken.

Hanna Virtanen piti osallistujille työpajan, jossa pohdittiin tehtävien ja osallistujien omien kokemusten kautta mm. kulttuurin saavutettavuutta ja esteettömyyttä. Kuva: Pia Timberg

Vaasan seudun ja Pohjanmaan valikkoryhmä Verkkarit toimii Pohjanmaan Yhdistykset ry:n alaisuudessa. Se kokoontuu noin kuudesti vuodessa ja sen tavoitteena on tukea ja vahvistaa alueen vapaaehtoistoimintaa. Toiminnan keskiössä ovat vertaistuki, verkostoituminen ja yhteistyö.

Kulttuurikaveritoiminta keino lisätä inklusiivisuutta

Anne Porthén painotti myös sitä, kuinka vapaaehtoistyö on yksi tärkeä ja merkittävä inklusiivisen yhteiskunnan rakennuspalikka. Kulttuurikaveritoimintakin alkoi alun perin vuonna 2006 juuri inklusiivisuutta painottaen: Jyväskylän taidemuseon museolehtori Sirpa Turpeisen ajatuksena oli laajentaa taidemuseon yleisöpohjaa erityisryhmien suuntaan eli kehittää taidemuseon saavutettavuutta ja esteettömyyttä ja siten moninaistaa kävijäkuntaa.

BSR Cultural Pearls -konferenssi

Toukokuussa projektipäällikkö ja assistentti osallistuivat Pietarsaassa järjestettyyn kansainväliseen BSR Cultural Pearls -konferenssiin. Sielläkin pohdittiin inklusiivisuuteen liittyviä kysymyksiä eri työpajoissa.

Konferenssista sai käsityksen, kuinka eurooppalaisessa kulttuuripolitiikassa erityisryhmät ja ylipäätään kulttuuriin ja taiteeseen osallistuvien joukon moninaistaminen on yksi keskeisimmistä teemoista tällä hetkellä.

BSR Cultural Pearls -konferenssin työpajoissa pohdittiin kulttuurin inklusiivisuutta ja yleisöpohjien moninaistamisen tapoja, joista yhtenä voi pitää kulttuurikaveritoimintaa. Kuva: Pia Timberg

Yhteyksien rakentamista kolmanteen sektoriin

Kulttuuriin osallistumiseen liittyi myös toukokuussa Pohjanmaan Yhdistykset ry:n, hankkeen sekä paikallisten kulttuuri- ja maahanmuuttajayhdistysten kesken yhteisesti järjestetty Kulttuuri tuli taloon -tapahtuma Pohjanmaan Yhdistysten tiloissa.

Projektipäällikkö Pia Timberg (oik.) haastatteli Kulttuuri tuli taloon -tapahtumassa vaasalaista kulttuurikaveria Tarja Autiota ja tämän asiakasta. Kuva: Victoria Nylund

Tapahtuman päätavoitteena oli aktivoida pohjalaisia kulttuuri- ja taidealan järjestöjä liittymään osaksi isompaa kattojärjestöä eli Pohjanmaan Yhdistykset ry:tä, joka kokoaa paitsi maahanmuuttajajärjestöjä myös etenkin sote-alan yhdistystoimijoita. Pohjanmaan Yhdistykset ry:ssä ei ole vielä mukana kovinkaan monta kulttuuri- ja taidealan järjestöä tai yhdistystä, vaikka Pohjanmaan alueella niitä toimii runsaasti ja useat hyvin aktiivisesti.

Kuntien kulttuurikaveritoiminnassa kolmannen sektorin järjestö- ja yhdistystoimijat ovat hyviä yhteistyökumppaneita, kun toimintaan etsitään niin vapaaehtoisia kuin asiakkaita. Järjestöissä toimivista vapaaehtoisista voi tulla kokemusasiantuntijuutta ja kulttuurikaveritoimintaa yhdistäviä kulttuurikavereita.

Tilaisuus onnistui hyvin. 111 kävijää tavoittaneessa tapahtumassa oli mukana keskustelija, eri taiteenlajien esityksiä ja näyttelyitä sekä eri maiden musiikkia ja tanssiesityksiä. Tapahtuma suunnitellaan järjestettäväksi uudelleen keväällä 2025.

Marraskuussa 2024 projektipäällikkö Pia Timberg esitteli hanketta yhdessä Vaasan kulttuuri- ja kirjastopalveluiden kulttuurituottaja Geir Byrkjelandin Pohjanmaan liiton koordinoiman kumppanuusverkoston jäsenille. Pohjanmaan kumppanuusverkosto on avoin foorumi kaikille alueen järjestöille, yhdistyksille ja muille

vapaaehtoistoimijoille ja sen tarkoituksena on verkostoituminen sekä järjestöjen ja kuntien välisen yhteistyön edistäminen.

Yhteyksien rakentamista hyvinvointialueelle

Kevään 2024 aikana hankkeessa tehtiin yhteistyötä Pohjanmaan hyvinvointialueen Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen projektipäällikkö Jessica Nygårdin kanssa. Nygård johti hanketta, jossa kehitettiin hyvinvointialueelle hyte-toimintamallia. Sen tarkoituksena on kehittää asiakasohjausmallia kuntien ja kolmannen sektorin hyvinvointia ja terveyttä edistäviin palveluihin.

Nygård osallistui Kulttuurista kokemusasiantuntijan kanssa -hankkeen huhtikuiseen koulutustilaisuuteen ja projektipäällikkö Pia Timberg osallistui hyvinvointialueen kehitteillä olevan asiakasohjausmallin työpajoihin touko-kesäkuussa.

Tuloksena syntyi ajatus siitä, että Pohjanmaan hyvinvointialue tulee aloittamaan kulttuurikaveritoimintaan ohjaamisen seniorineuvolastaan eli yli 65-vuotiaille suunnatusta ennaltaehkäisevästä terveydenhuollon palvelustaan.

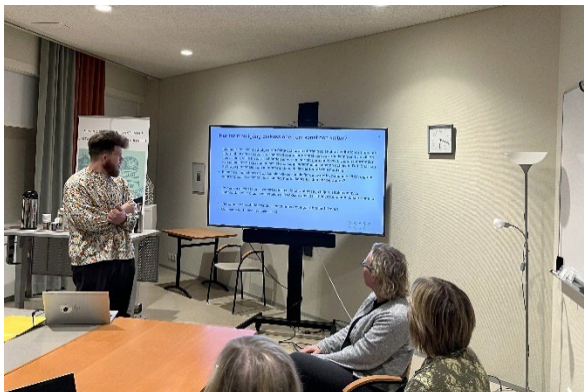
Syksyllä projektipäällikkö Timberg keskusteli Satakunnan hyvinvointialueen HYTE-koordinaattori Outi Lähteenlahden kanssa, jota niin ikään kiinnostaa kulttuurikaveritoiminnan konseptointi heidän hyvinvointialueelleen. Hankeassistentti Seija Punnonen esittelee Pohjanmaan kulttuurikaveritoimintaa sekä hanketta ja sen lopputuloksia tammikuussa 2025 Satakunnan hyvinvointialueen Kulttuurireseptin kehittäjäverkostolle.

Kulttuurikaverikurssit

Hankkeessa koulutettiin syksyllä 2024 Pietarsaaren seudulle uusia kulttuurikavereita ruotsinkielisellä kurssilla. Kurssi järjestettiin yhteistyössä hankkeen, Pietarsaaren ruotsinkielisen kansanlaisopiston ja kaupungin kulttuuritoimiston kanssa. Pietarsaaren seutu käsittää Pietarsaaren kaupungin lisäksi Kruunupyyn, Luodon, Pedersören ja Uusikaarlepyyn.

Kurssi pidettiin Pietarsaaren kaupunginkirjastossa yhden illan mittaisena. Aluksi osallistujat perehdytettiin vapaaehtoistoiminnan peruseriaatteisiin ja sääntöihin Pohjanmaan liiton kulttuurisuunnittelija Victoria Nylundin johdolla. Tämän jälkeen Vaasan kaupungin kirjasto- ja kulttuuripalveluiden tuottaja Geir Byrkjeland esitteli Vaasan kulttuurikaveritoimintaa. Kurssiin liittyi työpajamainen osio, jossa kukin osallistuja pääsee pohtimaan juuri omaa kulttuurikaveriuttaan, millaista se juuri hänen kohdallaan voisi olla.

Tämän jälkeen Pietarsaaren kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen päällikkö Päivi Rosnell esitteli Pietarsaaren seudun kulttuuritarjontaa ja liikunta- ja hyvinvointipäällikkö Fredric Portin kertoi seudun liikuntamahdollisuuksista ja luontokohteista. Pietarsaaren kulttuurikaverimallissa tulee yhdistymään kulttuuri, taide ja liikunta.

Kulttuurituottaja Geir Byrkjeland Vaasan kaupungin kirjasto- ja kulttuuripalveluista kertoi kulttuurikaveritoiminnasta ja Pohjanmaan liiton kulttuurisuunnittelija Victoria Nylund luennoi vapaaehtoistoiminnasta Pietarsaaren seudulle suunnatulla kulttuurikaverikurssilla.

Kuva: Pia Timberg

Pietarsaaren seudun suomenkieliselle kurssille ei saatu tarpeeksi osallistujia (minimimäärä 5) ja se peruttiin.

Myös Mustasaaren kunnassa oli tarkoitus järjestää vapaa-aikakaverikurssi. Kurssia mainostettiin ja siitä viestittiin sekä kunnan että KulturÖsterbottenin, Pohjanmaan liiton ja Pohjanmaan Yhdistykset ry:n viestintäkanavissa. Lisäksi paikallisradiosta ostettiin maksettua mainontaa. Näistä toimenpiteistä huolimatta kurssille ei saatu tarpeeksi ilmoittautuneita (minimimäärä 5) ja se peruttiin.

Kulttuurikaveritoiminnan esittelyt

Koko hankkeen ajan kulttuurikaveritoimintaa esiteltiin kuntien kulttuurivastaaville ja muille kulttuuri-, järjestö- ja sote-alan toimijoille niin digitaalisesti eli yleensä Teamsin välityksellä kuin kasvokkaisissa tapaamisissa, tilaisuuksissa ja tapahtumissa.

Alkusyksystä 2024 tietyille, varsinaisen kulttuurikaverikoulutuksen piiristä pois jääneille kunnille lähetettiin kysely olisiko heidän kunnassaan kiinnostusta järjestää kaikille kuntalaisille avoin kulttuurikaveritoiminnan esittelyilta. Kysely lähetettiin Kaskisten, Kristiinankaupungin, Kokkolan, Korsnäsän, Laihian ja Närpiön kulttuurivastaaville.

Närpiö ei ollut esittelyn järjestämisestä kiinnostunut, sillä aikuisopistossa oli vastikään kokeiltu omaa vastaavanlaista kulttuurisen vapaaehtoistyön mallia. Kunnassa

koettiin, ettei sillä juuri nyt ole resursseja eikä kiinnostusta ryhtyä kulttuurikaveritoimintaan.

Niin ikään Kokkolan kaupunki ei ollut tässä vaiheessa kiinnostunut aloittamaan uudelleen kulttuurikaveritoimintaa. Kaupungissa oli vuosina 2013–2015 järjestetty kulttuuriystäväätoimintaa paikallisen Suomen Punaisen Ristin osaston koordinoimana. Silloisen kulttuuritoimenjohtaja Sampo Purontauksen mukaan vapaaehtoisia oli ollut helppo saada ja kouluttaa kulttuurikavereiksi, mutta ketään heistä ei koskaan tarvittu eli asiakkaita ei ilmaantunut, jolloin toiminta lopetettiin.

Myöskään Kristiinankaupunki ja Kaskinen eivät olleet tässä vaiheessa kiinnostuneita kulttuurikaveritoiminnan esittelytilaisuudesta kunnassaan.

Korsnäsin kirjastossa pidetyssä illassa esiteltiin kulttuurikaveritoimintaa lokakuussa 2024. Paikalla oli edustajia eri yhdistyksistä ja hankkeen esityksen jälkeen käytiin vilkasta keskustelua aiheesta.

Laihian kirjastossa järjestettiin infoilta kulttuurisesta vapaaehtoistyöstä marraskuussa 2024. Hanke esitteli kulttuurikaveritoimintaa ja vaasalainen kulttuurikaveri kertoi omista kokemuksistaan.

HANKKEEN PILOTOIMAT KULTTUURIKAVERIMALLIT

Maalahden kulttuurikaveritoiminnan malli: Taidekahvilat nuorille

Maalahdessa toteutettiin syksyn 2024 aikana nuorille suunnattu Taidekahvila -pilotointi. Taidekahvila järjestettiin paikallisen taidepaja Art in Malakta ry:n tiloissa syys-marraskuussa yhteensä viitenä tiistai-iltana. Hanke oli mukana järjestämässä kahta ensimmäistä taidekahvilaa kunnan ja Art in Malakta ry:n vastatessa itsenäisesti lopuista kerroista. Taidekahviloille haetaan rahoitusta, jotta niiden pitämistä voitaisiin jatkaa vuonna 2025.

Maalahden Taidekahvilan ideointiin vaikutti Pietarsaassa toimiva After Eight -kahvila, jonka toimintaan hankkeessa tutustuttiin ja sitä esiteltiin Maalahden kunnalle ja Malakta ry:lle. After Eight on yhdistys, joka on jo 37 vuoden ajan työskennellyt syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kanssa. Etsivä nuorisotyö tuli toimintaan mukaan vuonna 2010. Yhdistys ylläpitää Pietarsaaren keskustassa sijaitsevaa kahvilaa, jossa on päivisin lounastarjoilu. Lisäksi kahvilassa järjestetään erilaisia kulttuuritapahtumia. Vuosittain noin 80 nuorta työskentelee kahvilassa eri tehtävissä ja heille järjestetään myös taidepainotteista työpajatoimintaa. Lisäksi MediaLabissa nuoret pääsevät harjoittelemaan mm. ohjelmointia, kuvankäsittelyä ja 3D-printtausta.

Maalahden kunta toteutti keväällä 2024 kyselyn, josta selvisi kunnan nuorten kaipaavan toisenlaista tekemistä perinteisemmän kunnassa toimivan nuorisotalon oheen. Myös tämä vaikutti taidekahvila-pilotointiin.

Maalahden ja Art in Malakta ry:n Taidekahvilan toteutumisen takana oli vahvasti mukana maalahtelainen kuvataiteilija Jon Gredmark. Hänellä oli jo aiemmin ollut idea taidekahvilatoiminnan toteuttamisesta taidepaja Malaktassa. Hänen toiveenaan on ollut toteuttaa kaikille nuorille avointa, mahdollisimman vapaamuotoista taidetoimintaa. Maalahden taidekahvilasta muotoutuikin tällainen: kuka tahansa iältään noin 13–18-vuotias nuori voi tulla sinne. Tarjolla on ilmaiset kuvataiteen tekemiseen tarkoitettut välineet sekä kahvia, teetä ja pientä syötävää.

Gredmark ohjaa nuoria kuvantekemisessä sekä kahvittelee heidän kanssaan. Yhtenä keskeisenä tarkoituksena on saattaa taidetta harrastamattomia nuoria kulttuurin pariin. Maalahtelaisia taidetta jo harrastavia nuoria kannustetaan tulemaan kahvilaan kaverin tai kavereiden kanssa, joilla ei vielä ole taideharrastusta. Tässä on siis yksi mahdollinen tapa toteuttaa kulttuurikaveritoimintaa nuorten parissa.

Maalahdessa sijaitsevassa taidepaja Malaktassa pilotoitiin syksyn 2024 aikana viisi nuorille suunnattua taidekahvilaa, joita veti paikallinen kuvataiteilija Jon Gredmark. Kuvat: Pia Timberg

Hankkeesta käytiin kysymässä nuorilta, miten he ovat kokeneet taidekahvilan. He olivat tyytyväisiä siihen, että tällainen mahdollisuus on olemassa, koska kunnassa ei ole kovinkaan paljoa nuorille järjestettyä vapaa-ajan toimintaa etenkin taiteen saralla. Lisäksi he kehuivat tunnelmaa, uusia tuttavuuksia, kannustavaa ilmapiiriä sekä sitä, että paikalle voi tulla vain hengailemaan. Jon Gredmark totesi, että nuoret auttavat toisiaan, vaihtavat ideoita sekä oppivat yhdessä. Monet viettävät koko nelituntisen aukioloajan taidekahvilassa.

Keväällä taidekahvilaa jatketaan ja idea on leviämässä myös muutamaun muuhun kuntaan.

Toimintaa koordinoi Maalahden kunnan vapaa-aika- ja kulttuuripalvelut yhteistyössä paikallisen taideyhdistys Art in Malakta ry:n kanssa.

Yhteistyökumppaneita ovat paikallinen kuvataiteilija, koulut sekä lasten ja nuorten taiteen perusopetus.

Pietarsaaren seudun kulttuurikaveritoiminnan malli

Pietarsaaren seudun kulttuurikaveritoiminnan malli käynnistyi hankkeen loppupuolella lokakuussa 2024 ja alkaa hankkeen jälkeen kehittyä edelleen omanlaisekseen. Kaupungin ja lähiseudun asukkaille suunnatulta kulttuurikaverikurssilta saatiin toimintaan jo mukaan viitisen vapaaehtoista kulttuurikaveria.

Mallissa yhdistyvät kulttuuri, taide ja liikunta/liikkuminen; vapaaehtoiset tulevat toimimaan tukena niille, jotka kaipaavat seuraa joko kulttuuriin tai liikkumiseen, tai

näihin molempiin. Kaupunki suunnittelee myös kulttuurin ja liikunnan yhdistävää toimintaa, kuten Tampereella tehdään.

Pietarsaaren seudun kulttuurikaveritoiminnan aloittamista hidasti osaltaan työntekijän vaihtuminen, kun kaupungin uusi kulttuurituottaja aloitti toimensaan syyskuussa 2024.

Pietarsaaren kaupungin kulttuuritoimiston kulttuurituottaja koordinoi toimintaa yhteistyössä kaupungin liikunta- ja hyvinvointipäällikön kanssa.

Mustasaaren vapaa-aikakaveritoiminnan malli

Mustasaassa päädyttiin järjestämään kulttuurista vapaaehtoistoimintaa vapaa-aikakaveri-nimikkeellä. Tällöin toimintaan voidaan sisällyttää paitsi taide ja kulttuuri, myös muu vapaa-aika, kuten liikunta ja luonnossa liikkuminen. Mustasaaren kunnan yksi selkeä vahvuusalue ihmisten vapaa-aikaa ja harrastamista ajatellen ovat kunnan luonto- ja liikuntapalvelut. Varsinaisia kulttuuriin ja taiteeseen liittyviä laitoksia, tapahtumia tai vastaavia on vähemmän. Kunnassa päädyttiin laajempaan vapaa-aikakaveritoiminnan malliin.

Koordinointivastuun kulttuurikaveritoiminnasta otti Mustasaaren kunnan hyvinvointipalveluiden kulttuurisihteeri yhteistyössä kunnan järjestökoordinaattorin kanssa. Toiminta aloitettiin syksyllä 2024.

Vaasan kulttuurikaveritoiminnan malli

Hankkeen alkaessa maaliskuussa 2023 Vaasassa oli jo aloitettu kulttuurikaveritoiminta. Kaupungissa on useita taide- ja kulttuurilaitoksia sekä monia muita aktiivisia kulttuurialan toimijoita.

Vaasassa kulttuurikaveritoiminnassa on ollut haasteena löytää useille aktiivisille, koulutetuille kulttuurikavereille riittävästi asiakkaita. Hankkeessa tehtiin markkinointiyhteistyötä paikallisen ruotsinkielisen Wasa Teaterin ja Vaasan kulttuurikaveritoiminnan välillä. Kulttuurikaveritoiminnalle saatiin lisänäkyvyyttä mm. teatterin kotisivuille. Hanketyöntekijät markkinoivat kulttuurikaveritoimintaa ikäihmisille suunnatuilla Armas-festivaaleilla maaliskuussa 2024 ja projektipäällikkö esitteli toimintaa Pohjanmaan hyvinvointialueen ikäihmisille suunnatulle Alvar-palvelulle. Hankkeessa järjestettiin Teams-tapaaminen Pohjanmaan liiton kumppanuusverkoston jäsenille kaupungin kulttuurikaveritoiminnasta. Tätä kautta kaupungin kulttuurikaveritoiminnan toivotaan löytävän asiakkaita etenkin erityisryhmistä ja yhdistyksistä ja järjestöistä sekä muista sidosryhmistä.

Pääkoordinoinnin hoitaa SPR:n Vaasan suomenkielisen osasto, jonka osastokoordinaattori tekee tiivistä yhteistyötä kaupungin kirjasto- ja kulttuuripalveluiden kulttuurituottajan kanssa. Kulttuurikaveritoiminta liittyy kaupungin kulttuurihyvinvointityön osa-alueeseen.

HANKKEEN VIESTINTÄ

Hankkeesta ja siinä tehdystä toiminnasta, kuten hanke-esittelyistä, koulutuksista ja tapahtumista viestittiin säännöllisesti koko hankkeen ajan. Viestintää toteutettiin Pohjanmaan liiton kotisivuilla ja sosiaalisissa medioissa sekä hankkeen omilla Facebook-sivulla. Hanketta tehtiin tunnetuksi eri puolilla Pohjanmaata face to face -tapaamisissa, Teamsin välityksellä sekä tapahtumissa.

Hankkeesta viestittiin säännöllisesti myös sähköpostitse Pohjanmaan kuntien kulttuurivastaaville ja muille kentän toimijoille sekä hankkeen yhteistyökumppaneille.

Lisäksi viestinnässä tehtiin yhteistyötä Pohjanmaan Yhdistykset ry:n kanssa, Taikusydän-verkoston ja Kulttuurin yhteistuumien -kehittämishankkeen kanssa.

Paikallisille medioille lähetettiin säännöllisesti tiedotteita, joista osa johti artikkeleihin ja uutisointeihin, kuten sanomalehti Vasabladetissa, Yle Vega Österbottenissa ja Vaasa-lehdessä.

Mediaosumia:

Hembygden 1/2024 <https://hembygd.fi/sv/start/article-184306-89193-hembygden-12024>

10.9.2024 [Pietarsaari etsii kulttuurikavereita – kursittaa vapaaehtoiset myös liikuntaan | Pietarsaaren Sanomat](#)

10.9.2024 [Malax testar konstkafé för kreativa ungdomar – Österbotten – svenska.yle.fi](#)

12.9.2024 [Staden Jakobstad satsar på kulturkompisar – vill att fler ska motionera och gå på kulturevenemang - Österbottens Tidning \(osterbottenstidning.fi\)](#)

13.10.2024 ["Fint att få komma hit" – Konstkafé erbjuder kreativt alternativ på landsbygden - Vasabladet](#)

Syksyn 2024 kulttuurikaverikursseille suunnattiin myös maksettua mainontaa. Se ei kuitenkaan tuottanut tulosta Pietarsaaren seudun suomenkielisen kulttuurikaverikurssin eikä Mustasaaren kunnan ja sen lähikuntien asukkaille tarkoitettua vapaa-aikakaverikurssin osalta.

KULTTUURIKAVERTOIMINNAN KÄSIKIRJA

Hankkeessa tuotettiin *Kulttuurikaveritoiminnan käsikirja (2024)*, jonka kirjoitti projektipäällikkö Pia Timberg. Käsikirja on opas kulttuurikaveritoiminnan aloittamiseen ja järjestämiseen kunnissa. Sen kuvitti Päivi Arenius ja käänsi ruotsiksi Annica Törmä. Käsikirja on luettavissa ja ladattavissa Pohjanmaan liiton kotisivuilla.

KUNTAKOKO AVUKSI KULTTUURIKAVEROIMINNAN SUUNNITTELUUN

Hankkeessa havaittiin selviä eroja kulttuurikaveritoiminnan järjestämisessä suhteessa kuntien kokoon. Hankkeessa päädyttiin ehdottamaan, että kunnan koko kannattaa huomioida toimintaa järjestettäessä.

Parhaiten kulttuurikaveritoiminta on saatu toimimaan sellaisissa kunnissa, joissa sille on määrätty joko koko- tai osa-aikainen työntekijä. Osa-aikaisuus voi merkitä myös kokoaikatyöhön varattuja työtunteja kulttuurisen vapaaehtoistoiminnan tehtäviin. Pienempien kuntien kannattaa myös vahvasti harkita yhteisesti, myös taloudellisesti, jaettua kulttuurikaveritoiminnan koordinoitua.

Maaseutumainen kunta

Kulttuurikaveritoiminnan koordinointi

- kunnan kirjastopalvelut
- vapaa-aika- tai kulttuuripalvelut tai vastaavat
- kansalaisopisto
- vahva, ammattimainen vapaaehtoistyön tai sosiaali- ja terveysalan tai kulttuurialan yhdistys tai järjestö
- yhteistyössä useamman lähekkäisen kunnan kanssa siten, että yhdellä kunnalla on pääkoordinoituvastuu. Kustannukset jaetaan tasan kuntien kesken.

Kulttuurikavereiden kouluttaminen

- kansalaisopisto tai paikallinen ammattimainen vapaaehtoistyön järjestö / yhdistys

Toiminnan yhteistyökumppaneita voivat olla esimerkiksi kunnassa toimiva yksityinen kotihoito, hyvinvointialueen toiminta kyseissä kunnassa sekä koulut ja muut oppilaitokset ja nuorisotoimi, mahdollinen etsivä nuorisotyö. Lisäksi yhteistyökumppaneiksi voi ottaa kunnassa asuvia eri alojen taitelijoita, taide- ja kulttuuriyhdistyksiä sekä taideopetusta ja taiteen perusopetusta tarjoavia tahoja.

Taajaan asuttu kunta

Kulttuurikaveritoiminnan koordinointi

- kunnan kulttuuri- tai hyvinvointipalvelut tai vastaavat
- kansalaisopisto
- kunnassa toimiva vahva, ammattimainen vapaaehtoistyön, sosiaali- ja terveysalan tai kulttuurialan yhdistys tai järjestö
- yhteistyössä useamman lähekkäisen kunnan kanssa siten, että yhdellä kunnalla on pääkoordinoitivastuu. Kustannukset jaetaan tasan kuntien kesken.

Kulttuurikavereiden kouluttaminen

- ammattimainen vapaaehtoistyön järjestö tai yhdistys yhdessä kunnan kulttuuripalveluiden kanssa

Kaupunkimainen kunta

Jaettu vastuu

Pääkoordinoitivastuu isommalla, ammattimaisella järjestöllä tai yhdistyksellä kuten SPR. Siellä nimetty kulttuurikaveritoiminnan vastuuhenkilö tekee tiivistä yhteistyötä kaupungin kulttuuripalveluiden tai vastaavien kanssa.

Kulttuuripalveluiden itsenäinen koordinoitivastuu

Kaupunkimaisissa kunnissa kulttuurikaveritoiminnan koordinoitivastuu voi olla myös yksinomaan kunnan kulttuuripalveluilla ja siellä yleensä kulttuurituottajalla tai vastaavalla.

Kulttuurikavereiden kouluttaminen

- Kulttuuripalvelut järjestävät kulttuurikaverikoulutuksen yhteistyössä kunnan ammattimaisen vapaaehtoisjärjestön tai -yhdistyksen kanssa kuten SPR.

Koordinoinnin yhteistyökumppanit

Kaupunkimaisissa kunnissa kulttuurikaveritoimintaan otetaan ensisijaisiksi yhteistyökumppaneiksi kunnan kulttuuripalvelut ja taidelaitokset ja toissijaisesti muut kulttuuria tai taidetta tuottavat toimijat.

Yhteistyöhän otetaan mukaan kulttuurikaveritoiminnan yhteinen markkinointi myös taidelaitosten omilla kotisivuilla ja muissa viestintäkanavissa.

Lisäksi yhteistyö tarkoittaa ilmaisia tai alennettuja pääsymaksuja kulttuurikaverille.

KOLMANNEN SEKTORIN JA KUNTIEN YHTEISTOIMINTAMALLI

Kolmannen sektorin toimijoiden ja kuntien yhteistoimintamalli edistää kuntalaisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia käyttää kulttuuripalveluita. Lisäksi mallista on hyötyä palveluiden parantamisessa sekä vapaaehtoisten, yhteisöjen ja kuntien välisen yhteistyön vahvistamisessa. Kolmannella sektorilla on usein paljon asiantuntemusta, jota voidaan hyödyntää julkisissa palveluissa. Kunnan asukkaiden kohdalla hyödyt voivat näkyä kulttuuripalveluiden parempana saatavuutena sekä yhdenvertaisten mahdollisuuksien, hyvinvoinnin, osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistumisena.

Yhteistoimintamallin sisältö

Tavoitteet: Kuntien ja kolmannen sektorin toimijat määrittelevät vapaaehtoistyön yhteiset tavoitteet ja odotukset yhteistyölle. Sellaista voi olla harvoin kulttuuria käyttävien asiakkaiden tavoittaminen, palveluiden saatavuuden parantaminen tai resurssien tehokkaampi käyttö.

Kumppanuudet: Kuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden on luotava vahvoja kumppanuuksia ja verkostoja. Parhaiten kumppanuudet pysyvät toiminnassa esimerkiksi säännöllisten tapaamisten, työryhmien tai yhteisten hankkeiden avulla.

Rahoitus ja resurssit: Kuntien ja kolmannen sektorin toimijat sopivat, miten jaetaan resurssit ja rahat esimerkiksi rahoitusta hakiessa tai yhteisiä palveluita toteutettaessa.

Tiedon jakaminen: Tietoa jaetaan avoimesti ja tehokkaasti.

Yhteiset prosessit: Sovitaan päätöksenteon, raportoinnin ja seurannan prosessit.

Arviointi ja jatkokehitys: Yhteistoimintamallin on oltava joustava ja avoin jatkuvalle arvioinnille ja kehitykselle. Näin tunnistetaan ongelmakohdat ja parhaiden käytäntöjen jakaminen.

Asiakkaiden tavoittaminen

Asiakkaiden tavoittamista käsitellään käsikirjan luvussa 7.

Käytännön toteutus

Yhteistyötä voi tehdä pienemmilläkin resursseilla. Tärkeintä on, että eri yhteistyötapojen koordinoinnista sovitaan ja eri malleja testataan.

Esimerkki 1

Metsästysseura tulee kertomaan museolle tai kotiseutumuseolle metsästystarinoitaan. Mikäli kyseessä on taidemuseo, voi mahdollisuuksien mukaan kytkeä mukaan aiheesta kertovan näyttelyn.

Mahdollisia yhteistyökumppaneita: kolmas sektori, taidelaitos, kunnan kulttuuritoimi

Esimerkki 2

Mielenterveyskuntoutajat tekevät ryhmänä useamman lyhyen retken luontoon ja metsään. Taidekasvattaja tuo retkillä esiin eri teemoja, joista otetaan inspiraatiota taiteen tekemiseen. Kenties luonnosta voi kerätä jokaisenoikeudella materiaalia työskentelyyn.

Mahdollisia yhteistyökumppaneita: mielenterveysyhdistys, hyvinvointialue, kolmas sektori, vapaa taidekenttä, kunnan kulttuuritoimi

Sitoutuminen ja yhteistyö

Yhteistoimintamallin kehittäminen vaatii sitoutumista ja yhteistyötä sekä kunnan että kolmannen sektorin toimijoiden taholta. Hyvin suunniteltu ja toteutettu yhteistyö tuo kuitenkin merkittäviä hyötyjä paikalliselle yhteisölle ja parantaa kulttuuripalveluiden saatavuutta ja laadukkuutta.

KULTTUURISEN VAPAAEHTOISTYÖN INTEGROINTIMALLI ETSIVÄÄN TYÖHÖN

Etsivää työtä voi suunnata nuoriin, vanhuksiin, työttömiin tai mihin tahansa vähän kulttuuria käyttävään väestöryhmään. Alla on lueteltu toimenpiteitä, joista on hyötyä kulttuurisen vapaaehtoistyön suunnittelussa eri kohderyhmille.

Yhteistyöverkosto

Yhteistyöverkostoon otetaan mukaan yhteistyötahoja, jotka eivät aktiivisesti käytä kulttuuripalveluita.

Jos tavoitteena on saattaa nuoria kulttuurin pariin, pyydetään yhteistyöverkostoon esimerkiksi nuorisotyöntekijöitä ja etsivä nuorisotyö, sosiaalityöntekijöitä, paikallisia kulttuuritoimijoita kuten taitelijoita, kolmannen sektorin toimijoita, koulujen edustajia sekä muita asiantuntijoita.

Ikäihmisten ollessa kyseessä yhteistyöverkostossa voi olla vanhustyötä tekeviä hyvinvointialueelta, kunnista ja kolmannelta sektorilta, seurakunnan diakoniatyö, kunnan kulttuuritoimi, paikallisia kulttuuritahoja ja muita asiantuntijoita.

Vahva koordinaatio on tärkeässä asemassa. Vaikka kyseessä on verkostomainen toiminta, on toiminnanohjauksen oltava jonkun tahon vastuulla. Muut roolit ja vastuut määritellään selventämällä, kuka vastaa mistäkin osasta, kuten asiakkaiden ohjaamisesta kulttuuripalveluiden piiriin, tapahtumien järjestämisestä ja tiedottamisesta.

Mallin sisältö

Integrointimallille asetetaan selkeät tavoitteet, esimerkkeinä asiakkaiden saavutettavuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen.

Mikäli mahdollista, kartoitetaan esimerkiksi kyselyin tai haastatteluin, mitkä kulttuuriset aktiviteetit kiinnostavat valittua kohderyhmää.

Suunnittelun kohteena kannattaa olla konkreettisia tapahtumia ja projekteja, joihin kohderyhmällä on matala kynnys osallistua.

Esimerkkejä:

- osallistuminen kulttuuritapahtumiin
- musiikki-, teatteri-, tanssi ja kuvataidetyöpajat
- asiakkaiden ottaminen mukaan paikallisten kulttuuritapahtumien järjestämiseen ja toteuttamiseen
- yhteisötaideprojektit, yhteisten esitysten suunnittelu ja toteutus.

Koulutus ja tukitoimet

Mikäli koulutukselle on tarvetta, kannattaa siinä käsitellä esimerkiksi seuraavia aiheita: vapaaehtoistyön perusteet, alueen kulttuuritarjonta, asiakkaiden tukemisen menetelmät, projektinhallinta.

Arviointi, kehittäminen ja laajentaminen

Mallin toimivuutta kannattaa arvioida ja tarkastella tasaisin väliajoin. Onko olemassa asioita, joita voi parantaa tai kehittää?

Kun malli on todettu toimivaksi, kannattaa sitä mahdollisuuksien mukaan laajentaa muihin yhteisöihin ja ryhmiin järjestämällä koulutusta ja resursseja uusille alueille ja yhteistyökumppaneille.

LOPUKSI

Palautekysely kunnille

Hanke järjesti hankkeen toimenpiteistä kaikille pohjalaiskunnille osoitetun palautekyselyn 15.–22.1.2024.

Kyselyyn saatiin 10 vastausta (Pohjanmaan kuntia on 14). Vastanneista neljä ilmoitti, että he eivät aio aloittaa kulttuurikaveritoimintaa kunnassaan. Kolme vastasi aikovansa aloittaa toiminnan jollain aikavälillä ja kolme jatkavansa hankkeen aikana aloitettua toimintaa.

Yksittäisissä vastauksissa osa kunnista ja yhdistystoimijoista koki kulttuurikaveritoiminnan hallinnollisesti raskaaksi etenkin pienelle kunnalle. Yhdessä vastauksessa pohdittiin, onko Pohjanmaan valmis tällaiseen vapaaehtoistoimintaan, koska asiakkaita näyttää olevan vaikea löytää.

Kaksi kuntaa on vastikään kokeillut vastaavaa kulttuurista vapaaehtoistoimintaa, mutta luopunut siitä vähäisen kiinnostuksen vuoksi. Yksi kunta koki, että vapaaehtoisia on ollut vaikea löytää ja siksi toimintaa hankala aloittaa. Yksi kunta koki jääneensä hankkeen ulkopuolelle, vaikka olisi toivonut voivansa olla mukana.

Erässä vastauksessa yhteistyö kunnan ja taideyhdistyksen välillä koettiin hyväksi ja toiminnan todettiin jatkuvan hankkeen jälkeen. Kahdessa vastauksessa aiottiin jatkossa verkostoitua kulttuurikaveritoimintaa jo toteuttavien kuntien kanssa. Muutamassa vastauksessa hanketta pidettiin tärkeänä ja kulttuurikaveritoimintaa hyvänä välineenä vähentää yksinäisyyttä ja lisätä osallisuutta.

Muita loppuhuomioita

Hankkeen kulttuurikaveritoiminnan malleista parhaiten lähti toimimaan Maalahden ja Art in Malakta ry:n nuorille suunnattu taidekahvilatoiminta. Sille haetaan jatkorahoitusta ja idea on herättänyt kiinnostusta myös muissa pohjalaiskunnissa.

Kulttuurikaverikursseille ei markkinoinnista huolimatta saatu kovin montaa osallistujaa ja kaksi niistä jouduttiin perumaan, eli vain yksi kurssi toteutui.

Kiinnostusta ja innostusta kulttuurikaveritoimintaa kohtaan alettiin herätellä syksyllä 2024 Laihian ja Korsnäsin kulttuurikaveritoiminnan esittelyissä, jotka oli suunnattu kunnan asukkaille.

Hankkeen toiminta-alue oli hyvin laaja käsittäen koko Pohjanmaan maakunnan ja Kokkolan kaupungin. Koska alue oli iso, hajaannutti se hanketyötä melko lailla. Olisi saattanut olla parempi ratkaisu, jos hanke olisi kohdistettu vain neljään pilotti- eli

osarahoitajakuntaan. Lisäksi suurin osa kunnista ei ollut vielä tässä vaiheessa valmiita aloittamaan kulttuurikaveritoimintaa. Muutamassa pohjalaiskunnassa (Närpiö, Kokkola, Kruunupyö) kulttuurikaveritoimintaa oli jo aiemmin kokeiltu, mutta se ei ollut tavoittanut juuri ollenkaan asiakkaita. Siksi kyseiset kunnat olivat luopuneet toiminnasta.

Kesken hanketta projektipäällikkö Camilla Lyyskin tilalle tullut Pia Timberg aloitti työn ilman aiemman projektipäällikön perehdyttämistä ja tunsikin lisäksi koko hankeajan, että vuorovaikutteista keskustelua työstä, sen eri vaiheista ja etenemisestä olisi pitänyt olla enemmän.

Hankkeessa saatiin aikaan kuitenkin monia positiivisia asioita. Kaikki hankkeen pilottikunnat aloittivat kulttuurisen vapaaehtoistoiminnan omalla tavallaan eli jokaiseen kuntaan saatiin luotua oma kulttuurikaveritoiminnan malli. Vaasa jatkoi jo alkanutta toimintaansa ja hankkeen avulla se vahvisti markkinointiaan sekä alkoi suunnitella asiakkaiden hankkimista esimerkiksi järjestöjen ja yhdistysten kautta.

Hanke työllisti taiteilijoita eli maalahtelaista Jon Gredmarkia, vaasalaista kuvittaja Päivi Areniusta, helsinkiläistä Toisissa tiloissa -kollektiivia sekä paikallista kääntäjää Annica Törmää.

Pohjalaiskuntien kulttuurityöntekijät osallistuivat hyvin hankkeessa järjestettyihin koulutuksiin ja muihin tilaisuuksiin, myös verkkovälitteisiin. Myös loppuseminaariin saatiin hyvin osallistujia. Siinä tutustuttiin taiteelliseen menetelmään kulttuurin kehittämistyön välineenä sekä ei-digitaaliseen oppimiseen ja kanssakäymiseen, mikä nimenomaan muodostaa kulttuurikaveritoiminnan ytimen.

Lähteet

Heikkilä, Riie. Understanding Cultural Non-Participation in an Egalitarian Context. Palgrave Studies in Cultural Participation. Cham 2022.

Heikkilä, Riie: "Ketkä jäävät kulttuuripalveluiden ulkopuolelle?". Yhteistuumin-aamukahvit 30.3.2023. Power point esitys.

<<https://www.youtube.com/watch?v=GAU4Cwgp4qM>> 25.11.2024

Hooks, Bell. Where We Stand. Class Matters. New York 2000.

Houni, Pia, Turpeinen, Isto & Vuolasto, Johanna. Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja. Taiteen edistämiskeskus. Helsinki 2020.

Nousiainen, Marko, erikoistutkija, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. "Osallisuuden kokemus ja kulttuuriluotsitoiminta". THL 14.11.2023. Power point -esitys. Kulttuuria kokemusasiantuntijan kanssa -hankkeen koulutus 14.11.2024, Vaasa, Pohjanmaan liitto.

Porthén, Anne, toiminnanjohtaja, Kansalaisareena ry. "Mitä on kulttuurinen vapaaehtoistoiminta?". Powerpoint esitys. Kulttuuria kokemusasiantuntijan kanssa -hankkeen koulutus 9.4.2024, Pohjanmaan liitto, Vaasa.

Turpeinen, Sirpa: "Sauvakävelystä se lähti – kulttuuriluotsitoiminnan alku Jyväskylässä." Kulttuuri kantaa. 10 vuotta kulttuuriluotsitoimintaa. Toim. Pirjo Rissanen (pj.), Jorma Aaltonen, Mari Aholainen, Pirita Korpivaara, Hanne Laitinen, Pilvi Nissilä, Sirpa Turpeinen. Helsinki 2016.

Virtanen, Hanna, aluetoiminnan päällikkö, Kansalaisareena ry. "Valikkotoiminnan esittely 9.4.2024". Powerpoint esitys. Kulttuuria kokemusasiantuntijan kanssa -hankkeen koulutus 9.4.2024, Pohjanmaan liitto, Vaasa.